

o'quvchilarining aql-o'y psixologiyasiga loyiq degan savol o'qituvchining diqqat markazida turishi bosh masalalardan bo'lishi zarur. Sababi, boshlang'ich sinf o'quvchilari murakkab masalalarni mujassam etgan ulug', g'oyaviy mazmunni, murakkab obrazlar bilan o'tkir syujetlarni, keskin nizolarni va keng qamrovli masshtabli kompozitsiyalarni birdaniga qabul qilish layoqotiga ega emas. Shuning uchun ham ularga beriladigan tushunchalarda oddiylikdan murakkablik sari yuksalib

boradigan qisqa, ixcham, jaydari mazmun va shakllarda berilishi zarur. Bu o'rinda, albatta, o'quvchining yosh xususiyatlari, tajriba va ko'nikmalar to'play olish qobiliyati, iste'dodliligi hisobga olingani ma'qul bo'ladi.

Umuman olganda, bolalar fol'klori, uning janrlari va ulardan foydalanish metodlari, yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning ma'naviy dunyosini bovitishda katta rol o'ynaydi.

Adabiyotlar

1. Абу-Али ибн Сино. Канон врачебной науки. В 10 томах. Т. II. - 3-е изд. - Т.: Изд-во мед. лит. Им. Абу-Али Ибн Сино, 1996. -С. 368.
 2. Тажимуратов Э. Каракалпак халық педагогикасы. - Нөкис: «Билим», 1996. 140-б.
 3. Мардонова Г.А. Ойлада болаларни алла воситасида маънавий-ахлокий тарбиялашнинг педагогик имкониятлари: Пед. фан. фалс. д-ри (PhD). дис. ... автореф. - Т., 2019. 56-б.
 4. Каракалпак фольклоры (көп томлык). 1-т. Ертеклер. - Нөкис: «Каракалпакстан», 1977. 363-б.
 5. Каракалпак фольклоры. Бас редактор Н.Қ. Аймбетов; Жууаплы редакторлар: А.И.Альниязов, Ж.Хошниязов. ӨзИА Каракалпакстан бөлими, Каракалпак гуманитар илимлер илимий-изертлеу институты. 67-76-т. - Нөкис: «Илим», 2014. 560-б.
 6. Крестовский А.В. Роль народной сказки в воспитании духовно-нравственных качеств младших школьников // Сибирский педагогический журнал. 2008. - №2. -С. 329.
 7. Файзуллоев О.М. Ўзбек фольклоридаги лингвокультуремаларнинг инглизча таржимада берилиши (болалар фольклори ва эртаклар мисолида): Пед. фан. фалс. д-ри (PhD) дис. ... автореф. -Т., 2019. - 58 б.
 8. Каракалпак фольклоры. Каракалпак халық нақыл-мақаллары. 4-т. -Нөкис: «Каракалпакстан», 1978. 348-б.
 9. Каракалпак фольклоры. Бас редактор Н.Қ.Аймбетов; Жууаплы редакторлар: А.И.Альниязов, Ж. Хошниязов. ӨзИА Каракалпакстан бөлими, Каракалпак гуманитар илимлер илимий-изертлеу институты. 88-100-т. - Нөкис: «Илим», 2015. 544-б.
- РЕЗЮМЕ.** Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishida, rivojlanishida, shakllanishida, barkamollikka etishishida bolalar fol'klorining o'rni va shu masalalarga bog'liq bo'lgan ayrim tadqiqodchilarning fikrlariga tuxtalib o'tilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье уделяется внимание роли детского фольклора в патриотическом воспитании, развитии, становлении и взрослении учащихся младших классов, а также мнениям некоторых исследователей по этим вопросам.

SUMMARY. The article pays attention to the role of children's folklore in patriotic education, development, formation and maturation of primary school students, as well as the opinions of some researchers on these issues.

JOQARÍ MATEMATIKANÍ OQÍTÍWDA CASE STUDY TEXNOLOGIYASÍNAN PAYDALANÍW

A.A.Saparova – tayanish doktorant

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so'zlar: dasturiy ta'lim, innovatsiya, innovatsion va pedagogik texnologiyalar, case study.

Ключевые слова: традиционное обучение, инновация, инновационные и педагогические технологии, case study.

Key words: traditional teaching, innovation, innovative and pedagogical technologies, case study.

Sonǵı jılları mámleketimizde tálim sıpatın hám ilimdi rawajlandırıw boyınsha bir neshe qarar hám pármanlar qabıl etilgen. Sonıń ishinde 2020-jıl 7-maydaǵı "Matematika tarawında tálim sıpatın asırıw hám ilimiy-izertlewlerdi rawajlandırıw is-ilajları haqqında"ǵı PQ-4708-sanlı Qararı qabıl etildi. Soǵan tiykarlanıp, studentlerge bilim beriwdiń zamanagóy innovacion metodların engiziw Ózbekstan Respublikası ekonomikasınıń keyingi 10 jıl ishinde dúnyanıń rawajlangan mámleketleri qatarına kiriwi, yaǵnıy 2030-jılǵa kelip ekonomikanıń sanaat hám texnologiyalıq tarmaqları boyınsha dúnyada jetekshi mámleketlerden birine aylanıwına tiykar jaratıwdaǵı áhmiyetli shártlerden biri esaplanadı. Ótken dáwir ishinde matematika ilimin hám tálimin jańa sıpat basqıshına alıp shıǵıwǵa qaratılǵan Qatar sistemalı jumıslar ámelge asırılmaqta [1].

Oqıw procesin jetilistiriwde jańa pedagogikalıq texnologiyalar hám interaktiv usıllardan paydalanıw oqıw materialınıń mazmunın óz betinshe úyreniw hám analiz etiw, studentlerdiń bilim, kónlikpe hám tájiriybelerin qalıplestiriwge unamalı tásir kórsetedi. Sonıń menen birge, rawajlandırıwshı tálimdi ámelge asırıw ushın keń imkaniyatlar jaratadı, bunda oqıtıwshı processti shólkemlestiriwshı yamasa másláhát beriwshı sıpatında háreket etiw imkaniyatın beredi.

Zamanagóy tálim procesi shaxstı rawajlandırıw, sociallastırıw hám ǵárezsiz, kritikalıq, dóretiwshilik penen pikirlew qábiletlerin rawajlandırıwǵa qaratılǵan bolıwı kerek. Usı qábiletlerdi kórsete alatuǵın tálim innovaciyalıq tálim esaplanadı.

Pedagoglar dástúrli tálim - tálimniń ózgeshe modellerinen birine aylanganın kórsetti. Dástúrli oqıtıw belgili bir waqıt aralıǵındaǵı oqıtıw modeli bolıp, tálim procesi oqıtıwshıǵa kóbirek baǵdarlangan bolıp, temanı tanıtırıw, jarıtıp beriw, bekkemlew hám juwmaqlaw

basqıshlarınan ibarat. Dástúrli tálimde oqıtıwshı tálim procesiniń orayında turatuǵınlıǵı belgili, sonıń ushın dástúrli tálim bazıda oqıtıwshıǵa baǵdarlangan tálim dep ataladı. Oqıtıwshıǵa baǵdarlangan oqıw procesinde sabaqtıń maqseti hám onıń unamalı tárepleri tómendegi principlerge tiykarlanadı:

- Studentlerdiń oqıwǵa bolǵan qızıǵıwshılıǵın asırıw;
- Aldıńǵı bilimlerdi esapqa alıw;
- Studentlerdiń baslamasın qollap-quwatlaw;
- Oqıw materialın tiykarınan ámeliyat arqalı úyreniw;
- oqıw procesin eki tárepleme baylanıs penen támiyinlew;

Dástúrli oqıtıw modelinde kóbirek lekciyalar, soraw-juwaplar, ámeliy shınıǵıwlar qollanıladı, bunıń nátiyjesinde úyreniw nátiyjeliligi tómén boladı hám studentler oqıw procesiniń passiv qatnasıwshılarına aylanadı.

Bunnan tisqari, oqıtıwshılardıń izertlewleri sonı kórsetedi, dástúrli oqıtıwdı saqlap qalǵan halda, onı túrli usıllar menen bayıtıw studentlerdiń túsiniǵın asıradı.

Innovacion tálim pedagogikalıq shárt-sharayatlardı esapqa alǵan halda studentlerde ǵárezsizlik, baslamashılıq (jetekshilik), juwapkerlik, studenttiń tálim procesine tásirin tolıq ámelge asırıw, fizikalıq tárbiya, shaxstı rawajlandırıw, pikirlew hám dúnya qarasın bayıtıw imkaniyatın beredi. Olar ǵárezsizlik, ǵárezsiz dóretiwshilikli hám kritikalıq pikirlew paziyetlerin rawajlandırıwǵa xızmet etedi. Bunday tálimniń ózgesheligi sonda, ol studenttiń hár tárepleme rawajlanıwı ushın qolaylı, zárúr shárt-sharayatlardı támiyinleydi, bul bolsa oqıtıwshılar tárepinen hár bir studentke individual qatnasta bolıwdı talap etedi [2].

Oqıw procesinde dóretiwshilik tapsırmaları, mashqalalı jaǵdaylar, rolli hám isbilermenlik oyınlar, tartıslar (talqılawlar), jarıslardan paydalanıw pedagogikalıq texnologiyalardıń jańa túrleri bolıp, shınıǵıwlardı shólkemlestiriwde oqıtıwshılar:

- hár bir studentte individuallıqtı kórip biliwi;
- studentke húrmet;
- studenttiń ruwxıy jaǵdayın durıs bahalay alıw;
- studenttiń qálewı hám qızıǵıwshılıqların esapqa alıw;
- hár bir studentke qarata kewli keń bolıw;
- studenttiń bilimi, qábileti hám umtılıwlarına isenim;
- hár bir student ushın qolaylı oqıw ortalıǵın jaratıw;
- studentke oqıwda jetiskenliklerge erisiwge járdem beriw;
- studentlerdiń óz betinshe yaki kishi toparlarda islewı ushın imkaniyatlar jaratıw;
- studenttiń qábiletleri hám shaxsıyatın rawajlandırıwǵa járdem beriw;
- oqıwshılardı ózleriniń iskerligin ǵárezsiz túrde qadaǵalawǵa, iskerliginiń nátiyjeliligini anıqlawǵa, jetiskenlik faktorları hám qátelerdiń aqıbetlerin analiz etiwge úyretiw;
- oqıw procesinde hesh bir studentke basım ótkermew;
- studenttiń jeke kemshiliklerin asırıw jibermeydi;
- studenttiń namısına tiymesten bilim ala almasa, sonday-aq, anıqlanǵan sebepler boyınsha qopalı is-háreketlerdi saplastırıw;
- oqıtıwshı sıpatında hár bir studenttiń húrmeti, isenimine erisiw gerek.

Búgingi kúnde tálim joybarların islep shıǵıw hám tálim procesin zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalar tiykarında shólkemlestiriwde tómendegi texnologiya úlken áhmiyetke iye: “Case-study” texnologiyası keyingi waqıtta respublikalıq joqarı bilimlendiriw sistemasında kúnnen kúnge keń tarqalıp barmaqta. “Case-study” inglis tilindegi “case” sózinen alınǵan bolıp – chemadan, usıl, “study” – mashqalalı jaǵday; jaǵdaydı analiz etiw yaki mashqalanı analiz etiw - bul anıq, haqıyqıy mashqalalı jaǵdaydı analiz etiw arqalı studentlerdiń eń maqulın tańlaw qábiletin rawajlandırıwǵa xızmet etetuǵın texnologiya bolıp, onıń tiykarǵı wazıypaları: analitikalıq qábilet hám kritikalıq pikirlew esaplanadı. Rawajlandırıw, teoriya hám ámeliyattıń birligin támiyinlew, mashqalaǵa hár qıylı kóz qarar hám qatnaslardı kórsetiw, qararlar qabil etiw hám onıń aqıbetleri haqqında pikir bildiriw, anıq emeslik sharayatında alternativ variantlardı bahalaw kónlikpelerin qalıplestiriw [3].

Case-study studentlerdiń analitikalıq qábiletleri hám kritikalıq pikirlewlerin rawajlandırıw, teoriya hám

ámeliyattıń birligin támiyinlew, ásiyese joqarı matematikani oqıtıwda túrli jaǵdaylardı úyretiw hám analiz etiw arqalı wazıypalardı qoyadı. Tómende joqarı matematika páninen texnika qánigeligi studentleri ushın “Sızıqlı teńlemeler sistemasın sheshiw usılları”[4] temasındaǵı ámeliy jumıs misalı keltirilgen. Álbette, student onıń tálim tarawına jaqın bolǵan túsiniqler arqalı ámeliy tapsırmalar berseńiz, olar qızıqlıraq boladı.

1-jaǵday. Kárxanada 3 túrdegi A, B hám C ónimlerin islep shıǵarıw ushın I, II, III 3 túrdegi shıyki zatlardan paydalanıladı. Hár bir ónim túrinen bir birlik islep shıǵarıw ushın sarıplanatuǵın hár túrli shıyki zattıń muǵdarı (standartları) kestede keltirilgen. Tómendegi kestede kárxana paydalanıwı múmkin bolǵan hár bir túrdegi shıyki zattıń ulıwma muǵdarı da kórsetilgen.

Shıyki zat materialınıń túri	1 ónim ushın shıyki zat materialınıń qollanıw norması			Shıyki zat materialınıń ulıwma muǵdarı
	A	B	C	
I	5	12	7	2000
II	10	6	8	1660
III	9	11	4	2070

Kárxana hár bir túrdegi ónimnen neshe dana islep shıǵarıwı múmkin?

Mashqalaǵa qarap, bizde tómendegi teńlemeler sisteması payda boladı hám bul sistemasınıń sheshimin tabıw studentlerge usınıs etiledi.

$$\begin{cases} 5x_1 + 12x_2 + 7x_3 = 2000, \\ 10x_1 + 6x_2 + 8x_3 = 1660, \\ 9x_1 + 11x_2 + 4x_3 = 2070. \end{cases}$$

2-jaǵday. Shıyki zat islep shıǵarıw prognozi. Kárxanada 3 túrdegi shıyki zattan paydalanıp, 3 túrdegi ónim islep shıǵarıladı. Kerekli islep shıǵarıw qásiyetlerin keste kórinisinde kórsetiw, studentlerge berilgen shıyki zat zapasları menen hár bir túrdegi ónimdi islep shıǵarıw kólemi anıqlaw wazıypası beriledi.

Jumıs hám tapsırmalı orınlaw basqıshları:

- Jumıstaǵı mashqalanıń tiykarǵı sebeplerin aytıw (óz aldına hám kishi toparlarda).

- Sızıqlı teńlemeler sistemasın sheshiwde teńlemelerdiń sanı belgisizlerdiń sanına teń bolıwın támiyinlew hám teńlemeler sistemasın sheshiwdiń eń qolaylı usılın tańlaw (óz aldına hám kishi toparlarda).

Ádebiyatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Matematika sohasidagi ta’lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-4708-son qarori. -Toshkent: 2020 yil, 7 may.
2. Ziyomammedov B., Tojiev M. Pedagogical technology - a modern Uzbek national model. - T.: “Lider Press”, 2009. –P. 104.
3. Saparova A.A. “Features of the historical development of the case study method” / IJEMR Transactions, online available on 16th March 2022. Volume 11, Issue 3, -P.109-112.
4. Saparova A.A. «Chiziqli tenglamalar sisteması». / *International scientific and practical conference: youth, science, education: topical issues, achievements and innovations*. Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference 1-part.

REZYUME. Maqolada ishlab chiqarish va ta’lim jarayonini (oliy matematika misolida) zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida shakllantirishda “Case-study” texnologiyasini ahamiyati aks ettirilgan. Va bunda anıq, haqiqiy muammoli holatni analiz qilish orqali eng maqbul variantni tanlash qobiliyatini rivojlantirishga xızmat qilishi tahlil qilingan.

РЕЗЮМЕ. В статье показано значение технологии «Case-study» в формировании производственно-учебного процесса (на примере высшей математики) на основе современных педагогических технологий. И анализируется, что оно служит развитию умения выбирать наиболее оптимальный вариант путем анализа конкретной, реальной проблемной ситуации.

SUMMARY. The article shows the importance of the “Case-study” technology in the formation of the production and educational process (using the example of higher mathematics) based on modern pedagogical technologies. And it is analyzed that it serves to develop the ability to choose the most optimal option by analyzing a specific, real problem situation.